

Necmettin Erbakan'ın dış politika söyleminin merkezinde Batı karşıtlığı ve müslüman ülkelerle dayanışma fikri vardır. Ona göre Batı XX. yüzyıl boyunca oluşturduğu Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Birliği, Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası gibi kuruluşlar aracılığıyla İslâm dünyasına karşı zulüm ve baskı uygulamış, müslümanların kaynaklarını sömürmüştür. Bu durumdan kurtulmanın yolu ise müslüman ülkeler arasında Türkiye'nin öncülüğünde kurumsal bir iş birliğinin oluşturulmasıdır. Dış politikaya dair bütün eleştirilerini, tezlerini ve tekliflerini bu temel önermelere dayandıran Erbakan, Avrupa Birliği'ne üyelik süreçlerini de medeniyet perspektifinden hareketle değerlendirmiş, Avrupa Birliği'ni temeli Hıristiyanlığa dayanan bir topluluk olarak tanımlamış, bu sebeple Türkiye'nin bu oluşum içinde yer almasına başından beri karşı çıkmıştır. Zulüm ve sömürden kurtulmak için bir an evvel Türkiye'nin öncülüğünde bir İslâm birliği kurulması gerektiği fikrinden hiçbir zaman vazgeçmemiş, iktidarda bulunduğu dönemlerde İslâm ülkeleri arasında ilişkilerin geliştirilmesine özel bir önem vermişse de Millî Selâmet Partisi iktidarı döneminde Türkiye'nin İslâm Konferansı Örgütü'ne üyeliğinin gerçekleşmesi ve diğer bazı önemsiz gelişmeler dışında bu konudaki çabaları sonuçsuz kalmıştır. Erbakan'ın 54. hükümetin (Refah-Yol) başbakanı iken nüfusunun çoğunluğu müslüman olan sekiz ülkenin katılımıyla D-8 anlaşmasını imzalaması ve İslâm dinarı adıyla İslâm ülkeleri ortak para birimini oluşturma yönündeki çalışmaları, siyasî hayatı boyunca bıkmadan dillendirdiği İslâm birliğini gerçekleştirmenin başarısız kalmış adımları olarak değerlendirilir. Erbakan'ın İslâm birliği tutkusunun ilhamını XIX. yüzyıl İslâmcılarının ittihad-ı İslâm fikrinden, özellikle Erbakan'ın ve Millî Görüş hareketinin başlıca referanslarından olan II. Abdülhamid'in panislâmizm politikasından aldığı düşünülebilir.

Erbakan renkli kişiliği, Türkçe'ye hâkimiyeti, güçlü hitabet yeteneği, bazan mizahî üslubu, çalışkanlığı, çoğunlukla yumuşak ama ısrarcı tavrı, iktidar ortağı olduğu dönemlerdeki uzlaşmacılığı gibi özellikleriyle son devir Türk siyasî hayatının en etkili ve üzerinde en çok tartışılan isimlerinden biri olmuştur. Kırk iki yıllık siyasî hayatı boyunca dört partisi laikliğe aykırılık gerekçesiyle kapatılmış, iki defa siyasî yasaklı hale gelmiş ve hapis yatmışsa da ölünceye kadar aktif siyasete

devam etmiş, aralarında cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanların da bulunduğu birçok siyasetçinin hocası olarak tanıtılmıştır. 2010 yılında kurulan Konya Üniversitesi'nin adı, 2012'de Necmettin Erbakan Üniversitesi olarak değiştirilmiştir. Erbakan'ın *Üç Konferans: İslâm ve İlim, Doğu'da, Batı'da ve İslâm'da Kadın, Sanayi Davamız* (İstanbul 1974); *Millî Görüş* (İstanbul 1975); *Körfez Krizi, Emperyalizm ve Petrol* (Ankara 1991) adıyla üç eseri yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. M. Landau, *Türkiye'de Aşırı Akımlar* (trc. Erdiç Baykal), Ankara 1978, s. 269-275; Ali Yaşar Sarıbay, *Türkiye'de Modernleşme, Din ve Parti Politikası: Millî Selâmet Partisi Örnek Olayı*, İstanbul 1985; a.mlf., "Millî Nizam Partisi'nin Kuruluşu ve Programının İçeriği", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslâmcılık* (haz. Yasin Aktay), İstanbul 2004, s. 576-590; Recai Kutun, *Kirazlıdere Tutukevi Penceresinden 12 Eylül*, İstanbul 1989; Süleyman Arif Emre, *Siyasette 35 Yıl -1*, İstanbul 1990; Sadık Albayrak, *MSP Davası ve 12 Eylül*, İstanbul 1990; Şerif Mardin, *Türkiye'de Din ve Siyaset*, İstanbul 1991, s. 105-109; Ruşen Çakır, *Ne Şeriat Ne Demokrasi: Refah Partisini Anlamak*, İstanbul 1994; a.mlf., "Millî Görüş Hareketi", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslâmcılık* (haz. Yasin Aktay), İstanbul 2004, s. 544-575; İhsan D. Dağı, *Kimlik, Söylem ve Siyaset: Doğu-Batı Ayrımında Refah Partisi Geleneği*, Ankara 1998; Kenan Akn, *Millî Nizam'dan 28 Şubat'a Olay Adam: Erbakan*, İstanbul 2000; Ali Bayramoğlu, *28 Şubat: Bir Müdahalenin Güncesi*, İstanbul 2001; Fehmi Çalmuk, "Necmettin Erbakan", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: İslâmcılık* (haz. Yasin Aktay), İstanbul 2004, s. 550-567; M. Hakan Yavuz, "Millî Görüş Hareketi: Muhalif ve Modernist Geleneği", a.e., s. 591-603; a.mlf., *Erbakan'dan Erdoğan'a: Laiklik, Demokrasi, Kürt Sorunu ve İslâm* (trc. Leman Adalı), İstanbul 2011; Elisabeth Özdalga, *İslâmcılığın Türkiye Seyri: Sosyolojik Bir Perspektif* (trc. Gamze Türkoğlu), İstanbul 2006, s. 103-128; Ahmet Akgül, *Dünyanın Değişimi ve Erbakan Devrimi*, Konya 2007; Ali Bulaç, *Göçün ve Kentin Siyaseti (MNP'den SP'ye Millî Görüş Partileri)*, İstanbul 2009; Mehmet Emin Gerger, *Bilinmeyen Yönleriyle Necmettin Erbakan: Millî Nizam'dan Başbakanlığa*, İstanbul 2011; Mücahit Küçükylmaz, *Türkiye'de Siyasal Katılım: Tek Partiden Ak Parti'ye Siyasal İslâm ve Demokrasi Tartışmaları*, İstanbul 2011; Serkan Yorgancılar, *Millî Görüş: 1969-1980*, İstanbul 2012.

 NAZIM MAVİŞ

EREN, Hasan
(1919-2007)

**Türk dili uzmanı
ve bilim adamı.**

15 Mart 1919'da günümüzde Bulgaristan sınırları içinde kalan Vidin'de doğdu. Babası Cemâat-i İslâmiyye Reisi Mustafa Nûri Bey, annesi Mahmûre Hanım'dır.

İlkmektebi ve rüşdiyeyi Vidin'de okuduktan (1932) sonra Bulgar Lisesi'ni bitirdi (1937). Ünlü Macar Türkologu Gyula Németh'in yönlendirmesi ve Macar hükümetinin dört yıllık bursuyla Budapeşte Üniversitesi Türkoloji Bölümü'ne kaydoldu (1938). Burada çok tanınan Eötvös Koleji'nde yatılı olarak okuyup Macarca'sını geliştirdi. Üniversitede başta Gyula Németh olmak üzere Lajos Fekete ve Lajos Ligeti'den ders alarak öğrenimini tamamladı. "A török magánhangzóváltakozások" (Türkçe'de ünlü değişimleri) başlıklı teziyle doktor unvanını aldı (1943); tezin özeti Macar Bilimler Akademisi'nin dergisinde yayımlandı (*Ny.K*, LI [1943], s. 356-373). Bu arada Macar Telgraf Ajansı'nda bir göreve tayin edildi. Sibiry Türk lehçelerindeki Moğolca unsurlar konusunda Fransızca kaleme aldığı doçentlik çalışmasını Gyula Németh, Lajos Ligeti ve Dezső Pais'den oluşan jürinin önünde başarıyla savundu. Etimoloji çalışmalarında metodolojik sorunlarla ilgili derslerle Türk sözlü bilimi alanında doçent oldu (1946). Hasan Eren, Türkiye'ye gelmek üzere yola çıktığında II. Dünya Savaşı'nın sıkıntıları yüzünden ancak Güney Macaristan'daki Szeged şehrine kadar gelebildi ve burada bir süre kalarak Szeged Üniversitesi'nde ders verdi. Daha sonra demiryollarının ulaşımına açılması üzerine Türkiye'ye döndü; tayin edildiği Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde doçent olarak göreve başladı (1948). Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Türk dili tarihi dersleri verdi. Çuvaşça ve Yakutça gibi Türk lehçeleri üzerinde durdu. Bölüm başkanlığı yaptı. Ayrıca Rus Dili ve Edebiyatı ile Macar Dili ve Edebiyatı (Hungaroloji) kürsüleri başkanlıklarında görev alarak bu kürsülerde bazı dersler okuttu.

Hasan Eren, Türk Dil Kurumu'nda da görev yaptı. Özellikle M. Ali Ağakay'ın Sözlük Bilim ve Uygulama Kolu başkanlığı döneminde *Türkçe Sözlük* çalışmalarına katıldı (1955); eserin çeşitli baskılarının hazırlayıcı ya da denetleyicileri arasında yer aldı. 1957-1982 yıllarında İçişleri Bakanlığı'nda kurulan Türkiye'deki Yer Adlarının Türkçeleştirilmesi Komisyonu'nda Ankara Üniversitesi'ni temsil etti. 1960 ihtilâlinde üniversitelerden uzaklaştırılan 147 öğretim üyesinden biri olan Hasan Eren on sekiz ay sonra yeniden görevine döndü. *Türk Ansiklopedisi*'nde başredaktör sıfatıyla çalışmaya başladı (1961). Bu ansiklopedinin tamamlanması da onun Yazı Kurulu başkanlığı döneminde gerçekleşti (1985). 18 Ekim 1983'te Atatürk

Hasan Eren

Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu bünyesinde yer alan Türk Dil Kurumu başkanlığına getirildi ve on yıl süreyle kurum başkanlığını yürüttü. 1984-1990 yıllarında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Yüksek Kurulu'nda görev yaptı. 20 Eylül 1993'te yaş haddinden emekliye ayrıldı. 26 Mayıs 2007 tarihinde öldü ve Cebeci Asrı Mezarlığı'na defnedildi. Ulusal ve uluslar arası çevrelerce tanınmış bir bilim adamı olan Hasan Eren 1966'da Macar Dil Bilimi Derneği ve 1972'de Macar Doğu Bilimleri Derneği şeref üyeliğine, 1988'de Macar Bilimler Akademisi, 1996'da Uluslararası Hungaroloji Derneği şeref üyeliğine, aynı tarihte Türk Dil Kurumu şükran beratı ve plaketine, 2000 yılında Macaristan Cumhurbaşkanı tarafından Macar Liyakat nişanına lâyık görüldü.

Eserleri. Hasan Eren'in 1940 yılından ölümüne kadar yurt içinde ve yurt dışında yayımlanmış bilimsel dergilerde 1000'den fazla yazısı çıkmıştır (*Hasan Eren Armağanı*, s. 3-31). Ortak hazırlanan *Türkçe Sözlük*'teki katkıları dışında başlıca eserleri şunlardır: **1. Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar I** (Ankara 1952). **2. Türkçe'de Yakın Anlamlı Kelimeler Sözlüğü** (Ankara 1956, M. Ali Ağakay v.dğr. ile birlikte). **3. Anayasa Sözlüğü** (Ankara 1985, H. Zülfikar ile birlikte). **4. İmlâ Kılavuzu** (Ankara 1985). **5. Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar** (Ankara 1998). Hasan Eren bu eserinde *Türk Ansiklopedisi*'nde çıkan yabancı Türkologlar'ın biyografileriyle ilgili maddelerini gözden geçirerek güncelleştirmiştir. **6. Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü** (Ankara 1999). Eren'in meslekî hayatının başından beri üzerinde çalıştığı, bir kısım maddeleri dergilerde daha önce yayımlanan, bazı Türkçe sözlerin açıklamalı etimolojisini içeren, etimoloji çalışmalarının ilkelerinin de anlatıldığı kitabıdır. Ayrıca Hasan Eren'in Türkoloji dünyasında önemli kaynak olarak kullanılan iki çevirisi vardır: *Altın Ordu* ve

İnhitatu (A. Y. Yakubovskiy'den, İstanbul 1955, *Altın Ordu ve Çöküşü* adıyla Ankara 1976); *Türk-Moğol Uluslarının Tarihi* (V. V. Barthold'dan, Ankara 1999).

BİBLİYOGRAFYA :

"Hasan Eren'in Yazıları", *Hasan Eren Armağanı*, Ankara 2000, s. 3-31; Hamza Zülfikar, "Hocam Prof. Dr. Hasan Eren", a.e., s. 32-47; a.mlf., "Türklük Bilgisi Çalışmalarının Başbilgini Hasan Eren", *TDL*, sy. 667 (2007), s. 279-282; Kayahan Erimer, "Prof. Dr. Hasan Eren", a.e., sy. 210 (1969), s. 808-809; Şükrü Halûk Akalın, "Hasan Eren'in Ardından: Bir Âlimin Ölümü", a.e., sy. 667 (2007), s. 267-273; Mustafa Öner, "Prof. Dr. Hasan Eren'in Ardından", a.e., sy. 667 (2007), s. 283-291.

İSMAİL PARLATIR

ERGİN, Muharrem

(1923-1995)

Türk dili bilgini,
fikir adamı ve yazar.

Bugün Gürcistan sınırları içinde kalmış olan Ahıska vilâyetinin Ahılkelek kazasına bağlı Gögye köyünde doğdu. Babası Haydar Bey, annesi Name Hanım'dır. Kemaloğulları diye bilinen aile Azerbaycan coğrafyasında yerleşik bulunan ve Terekeme diye de anılan Karapapak Türkleri'ndendir. Ailesi 1925'te Türkiye'ye göçmek zorunda kaldı. Çocukluğu yerleştiliklerdi Muş'un Bulanık ilçesinde geçti. İlkokulu burada, ortaokulu Muş'ta okudu. Lise öğrenimini Balıkesir Lisesi'nde parasız yatılı olarak tamamladı. Bu yıllarda Hüseyin Nihal Atsız'ın kardeşi Nejdet Sançar edebiyat hocası oldu. Bu tanışma Ergin'in fikrî ve meslekî hayatının şekillenmesinde önemli rol oynadı. 1942'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne kaydoldu. Reşit Rahmeti Arat, Ahmet Caferoğlu, İsmail Hikmet Ertaylan, Ali Nihad Tarlan, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi hocalardan okudu. 1947'de yüksek tahsilini bitirdikten sonra bir süre Boğaziçi Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1950'de mezun olduğu bölüme asistan alındı. R. Rahmeti Arat'ın danışmanlığında hazırladığı *Dede Korkut Kitabı*'nın karşılaştırmalı metniyle 1954'te doktor, yine *Dede Korkut Kitabı*'nın gramer ve sözlüğüyle 1962'de doçent oldu. 1964'te hocası Arat'ın ölümü üzerine tayin edildiği Eski Türk Dili Kürsüsü'nün başkanlığını 1990 yılında emekliye ayrılıncaya kadar sürdürdü. 1971'de profesörlüğe yükselen Ergin 1986-1990 yılları arasında Türk Dili ve Edebiyatı Bölüm başkanlığı yaptı. Parkinson hastalığına yakalanınca Haseki Hastahanesi'nde bir müddet tedavi gördü. Ölümünden bir hafta kadar önce

Muharrem Ergin

zatürreye yakalandı ve 6 Ocak 1995 Cuma günü öldü. 9 Ocak Pazartesi günü Beyazıt Camii'nde kılınan cenaze namazından sonra Hasdal Mezarlığı'nda defnedildi.

İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü tarafından düzenlenen Millî ve Milletlerarası Türkoloji kongrelerinin uzun yıllar genel koordinatörlüğünü yürüten Ergin bu etkinlikte devlet kurumları ile ortak çalışmış, kongrelerin dünya çapında tanınmasını sağlamıştır. 1000 Temel Eser serisinin başlatılıp sürdürülmesinde de hükümet nezdinde etkili olmuştur. Ayrıca Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nün kurucu üyelerindedir. Türk Müsikisi Devlet Konservatuvarı'nın kuruluşunda da (1975) rol almış, Konservatuvar Yönetim Kurulu'nda bulunmuştur. Ses tonu, vurgulaması ve kendine özgü üslûbuyla iyi bir hatip ve iyi bir hocaydı. Öğrencilerine ve dinleyicilere Türkçe'nin gizli kalmış güzelliklerini hissettirir ve yaşatırdı.

Muharrem Ergin'in *Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri* (1973), "Tarih Işığında Türk Rus Münasebetleri" (*Sovyet Emperyalizmi Balkanlar ve Türkiye*, İstanbul 1974, s. 18-36), *Türkiye'yi Bu Güne Getiren Tarihi Seyir* (1986) gibi eserleri onun Türkiye ve Türkiye dışındaki Türklerle yakınından ilgilendiğini göstermektedir. Bu eserlerde Türk tarihinin Orta, Kuzey ve Güney Asya'da geliştiğini söyleyerek Türklüğe yöneltilen tehdit ve tehlikelere işaret etmiş, varlık ve beka davasının Türkiye'nin birinci meselesi olduğunu vurgulamış, siyasî huzur, iktisadî kalkınma ve millî eğitim gibi konulara dikkat çekmiştir. Millî Eğitim'de istenilen düzeyde bir öğrenim verilemediğinden aklın ve ilmin hâkimiyetinin kurulamadığını, eğitimde yalnızca bilgiyi ön plana almanın doğru olmadığını, şahsiyetli bireylerin yetişmesi için çareler aranması gerektiğini belirtmiştir. Eserlerinde millî şuur ve millî kültür üzerinde önemle duran Ergin millî kültürün topluma ve bireye aslı değerler kazandıracağını söylemiştir.